

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּת יָמִימ

HEMDAT YAMIM

ואתחנן תשס"ח פרשת שבוע

רמת הגולן – כירושלים, חברון ושכם הרב משה ארנרייך, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשתנו פותחת בבקשתו של משה לבטל את הגזרה ולאפשר לו להיכנס לא"י. וז"ל הכתוב:
"וַיִּתְחַנֵּן אֶל יְקֻנֵּק בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר ... אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הֲהִיא טוֹבָה הִנֵּה וְהַלְבֵּנִי"

(דברים ג' כג-כה)

רש"י מביא דברי הספרי: "בעת ההיא - לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיית שמא הותר הנדר". יש להתבונן מדוע לאחר כבוש סיחון ועוג והנחלת האזור לבני גד ובני ראובן וחצי שבט המנשה, סבר משה שנתבטלה הגזרה? כדי להבין את מחשבתו של משה נצטט שני קטעים מדברי הרמב"ן על ספר במדבר, הדנים בשאלה אם מקומות הללו נחשבים כנחלת אבות וכירושת ישראל.

הקטע הראשון עוסק בבקשת משה מסיחון "אעברה נא בארצך". וז"ל:

"אבל באמת מה שאמר לו "אעברה בארצך" זה היה משה עושה מעצמו דרך פיוס, כי ארץ סיחון ועוג ירושתם של ישראל היתה כי לאמורי היא, והיה מן הדין שאם יענו שלום ופתחו להם שיהיה כל העם הנמצא בה להם למס ועבדום. אבל משה היה יודע כי ישראל עתה לא יכבשו כל עשרה עממים, והיה חפץ שיהיה כל כבושם מעבר לירדן והלאה, שיהיה מושבם יחד, ושהיא הארץ הטובה אשר היא זבת חלב ודבש, הלא תראה שאם לא בקשוהו ממנו בני גד ובני ראובן לא היה מניח שם אדם אלא שתהיה לחרבה" (במדבר כ"א כא).

לדבריו ארץ סיחון ועוג היא ירושתם של ישראל כיון שהייתה שייכת לאמורי והאמורי הוא אחד משבעת העממים, אלא שלא היתה ראויה להיות ירושה, ברגע זה עד שעם ישראל יישב את עבר הירדן המערבי.

הקטע השני עוסק בהלכות "געולי מדין" וז"ל:

"והזהיר אותם עתה בהגעת כל מדין מאיסורי הגוים, ולא אמר להם זה מתחלה בכלי סיחון ועוג שלקחו גם שללם, כמו שאמר (דברים ב' לה) רק הבהמה בזונו לנו ושלל הערים אשר לכדנו. והטעם, כי סיחון ועוג מלכי האמורי הם וארצם מנחלת ישראל היא, והותר להם כל שללם אפילו האיסורים דכתיב (שם ו' יא) ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת, ואמרו רבותינו (חולין יז א) קדלי דחזירי אשתרי להו, אבל מדין לא היה משלהם ולא לקחו את ארצם, רק לנקום נקמתם הרגו אותם ולקחו שללם ולכך נהג האיסור בכליהם" (שם ל"א כג).

עכשיו ברור מדוע חשב משה שאחר שנכנס לחלקם של סיחון ועוג שנתבאר שהם נחשבים לנחלת ישראל שבטלה הגזרה. אמנם מכך שתפילת משה לא התקבלה, ניתן לכאורה להוכיח שאכן איזור זה איננו נכלל בארץ ישראל. בעל ה"משנה למלך" בספרו "פרשת דרכים" (דרך הקודש דרוש שמיני) הביא הוכחה זו בשם "דברי ריבנות". אולם ה"משנה למלך" חלק עליו וז"ל: "ואני תמה עליו דמילתא דפשיטא היא שהם מכלל ארץ ישראל והעיד על זה מתנא דמתניתין שמיעט ארץ סיחון ועוג מן (מדין הבאת) הביכורים מפני שאינה ארץ זבת חלב ודבש". כלומר עבר הירדן המזרחי הוא ארץ ישראל ולכן חייבים מדאורייתא להפריש תרומות ומעשרות ממה שגדל שם. רק מדיני ביכורים נתמעט חלק זה של הארץ.

אם כך חוזרת השאלה, מדוע טענתו של משה לא התקבלה למסקנה.

נתבונן בפסוק לכאורה מוקשה בספר דברים:

"וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נֶבֹז רֹאשׁ הַפְּסִגָּה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיַּרְאָהוּ יְקֻנֵּק אֶת כָּל הָאָרֶץ אֶת הַגְּלִיעָד עַד דָּן. וְאֵת כָּל נִפְתְּלֵי וְאֵת אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיַּם הָאֲחֵרֹן" (ל"ד, א, ב).

והרי משה היה באזור הגלעד ולמה היה צריך להראותו? אולי ניתן לישב שכיון שהציווי היה להקדים את ההתנחלות בעבר הירדן המערבי, אזי למרות שארצם של סיחון ועוג הם "נחלת ישראל", עדיין לא חלה עליהם קדושת ארץ ישראל. זה יקרה רק לאחר ישוב הצד המערבי.

א"כ מה שזכה משה לראות את כל הארץ הכוונה היא שראה את הארץ בקדושתה-ראיה רוחנית. לכן זכה לראות גם את הגלעד לאחר שנתקדש. כך באו על מקומם גם ההווא אמינא של משה גם דברי הרמב"ן וגם המסקנה הסופית.

לכן מאז שבני ישראל נכנסו עם יהושע בן נון לארץ ישראל ועד היום, גם איזור הגולן הוא חלק בלתי נפרד מארץ ישראל שנתקדשה לדורות.

מו"ר הגר"ש ישראל, הוכיח זאת בראיות נוספות המופיעות בספרו "הרבנות והמדינה" (עמ' 431 ניתן לרכשו באמצעות אתר [ארץ חמדה](http://www.aretz.org)) וז"ל שם:

"רמת הגולן אינה שונה מבחינת הקדושה הכללית לא מירושלים לא משכם לא מחברון אותה דרגת קדושה של מצוות ישוב א"י ... האנשים האלה יושבים במקום הזה מכוח השליחות של כנסת ישראל, מכח השליחות של מדינת ישראל. הזוה, ח"ו של ישובי ישראל ממקומם היא בחינת גלות".

מוקדש לע"י רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"י

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט www.yeshiva.org.il

שער לדין

בחודשים הקרובים יתפוס מדור "שער לדין" את מקומו של המדור משפט והלכה – משפטי שאול / הלכה פסוקה.

המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

איסור אונאת ממון

הרב יואב שטרנברג

סיימנו לסקור את נושא הקניינים, נעבור השבוע לדיני מקח וממכר. בתחום זה נעסוק בשני נושאים – איסור אונאה ומקח טעות.

התורה (ויקרא כה, יד-יז) מצווה אותנו על איסור אונאת ממון. המשמעות המקובלת כיום למונח 'אונאה' קשורה למושג הרמאות, דהיינו, שצד אחד במו"מ שלפני קניין מרמה את הצד השני, ומחמת זאת משלם הצד השני יותר או פחות משווי השוק של החפץ. אולם, מן הראשונים נראה שאיסור אונאה אינו קשור בהכרח לרמאות, כפי שיתבאר לקמן.

עיקרי הדינים באונאה

קודם שנוכל לדון במהותו של איסור אונאה, נעמוד על עיקרי הדינים באיסור זה.

ראשית, יש לדעת כי מלבד האיסור באונאה, ישנו גם היבט ממוני. כאשר אדם מאנה את חברו ומוכר או קונה חפץ ביותר משווי, הרי הדין מבחינה ממונית נחלק לשלוש אפשרויות:

1. אם ההפרש קטן מ'שתות', דהיינו שישית שווי המקח, המקח חל, והמאנה אינו צריך להשיב את ההפרש משום שהמתאנה מוחל. 2. אם ההפרש גדול מ'שתות', הרי מקח בטל אם המתאנה רוצה בכך, והמאנה אינו יכול לדרוש לקיים את המקח ולהחזיר את ההפרש. 3. אם ההפרש הוא שתות בדיוק, המקח קיים, והמאנה צריך להחזיר את ההפרש במחיר. חשוב לציין, שאין הבדל אם המאנה הוא המוכר, שמכר במחיר גבוה יותר מהמקובל בשוק, או שהמאנה הוא הקונה, שקנה במחיר נמוך מהמקובל בשוק. עוד יש לציין, שלגבי שאלת הדין הממוני, אין שום הבדל אם המוכר או הקונה ידעו שהם מאנים או מתאנים. דהיינו, גם במקום ששני הצדדים טעו במחיר, הרי זו אונאה.

מהי 'שתות' – בגמרא (בבא מציעא מט:) נחלקו אמוראים כיצד לחשב את 'שתות המקח'. להלכה, שתות המקח היא בין שתות במקח ובין שתות במעות. דהיינו, שבין אם המוכר מכר חפץ ששווה שישה שקלים בחמישה או בשבעה, הרי נתאנה בשתות, שהרי ביחס לשווי החפץ ההפרש הוא שתות – שקל אחד, ובין אם המוכר מכר חפץ ששווה חמישה או שבעה שקלים בשישה, יש כאן אונאה בשתות, שהרי ביחס למחיר ששולם, ההפרש הוא שתות – שקל אחד. ברור, אם כן, ששתות אינו שישית שווי המקח בדיוק. שהרי אם מכר חפץ ששווה שישה שקלים בשבעה, ההפרש הוא 14%, ואם מכר חפץ ששווה שישה שקלים בחמישה, ההפרש הוא 20%.

המגיד משנה (הלכות מכירה פרק יב הלכה ב) כתב, ש'שתות' באמת אינו שישית בדיוק. כל טעות במחיר שהמוכר מפסיד ממנה 'שתות', דהיינו מכירה של דבר השווה שישה שקלים בחמישה או שווה שבעה בשישה, נחשבת שתות, דהיינו הפסד של 16%-14% נחשב כאונאת המוכר. וכל טעות שהקונה מפסיד ממנה 'שתות', דהיינו שווה שישה בשבעה או שווה חמישה בשישה, דהיינו הפסד של 20%-16% נחשבת כאונאת הקונה.

הזמן הניתן לתביעת אונאה – המשנה (בבא מציעא מט:) אומרת, שניתן לתבוע אונאה 'עד כדי שיראה לתגר או לקרובו'. דהיינו, שלאחר שיעור זמן שבו הלוקח יכול לברר את שווי החפץ, אם לא בירר, הדבר מראה שמחל על ההפרש במחיר. בגמרא (שם נ:) מבואר, ששיעור זה הוא רק ביחס לקונה, שהחפץ נמצא בידו ויכול להראותו לתגר או לקרובו. אבל המוכר, כיוון שהחפץ אינו נמצא בידו, אינו יכול לברר את שווי, ולכן המוכר יכול לתבוע אונאתו לעולם. כמוכר, כל האמור הוא במקרה שמדובר בחפץ ייחודי, אבל אם המוכר יש חפצים זהים לזה שנמכר, כתב הרמב"ם (שם הלכה ו-ז) שגם אצלו השיעור הוא כדי שיראה לתגר או לקרובו.

אופן קביעת מחיר השוק של חפץ בימינו

איסור אונאה מניח שיש מחיר מסוים שהוא המחיר ה'נכון', וסטייה ממנו היא בגדר אונאה. סביר להניח, שאין דומה מחירו של מוצר הנמכר בעיר אחת למחירו בעיר אחרת, שבה יוקר המחיר שונה, וכן סביר להניח, שאין דומה מחירו של מוצר הנמכר במרכול נקי ומרווח לזה של מוצר הנמכר בשוק – ישנה תוספת מחיר עבור השירות. אולם, לעתים רבות ניתן למצוא מוצרים זהים בחנויות זהות פחות או יותר, במחיר שונה. אילו מהמחירים הוא המחיר ה'אמיתי'?

אפשרות אחת היא לומר, שמחיר השוק אינו קבוע בנקודה אחת, אלא נע בין שתי נקודות – המחיר התחתון בשוק הוא השער ביחס לקונים, וקנייה בפחות ממחיר זה היא אונאה, והמחיר העליון הוא השער ביחס למוכרים, והמעלה מעליו הרי זה אונאה. אלא שאפשרות זו אינה מסתברת כל כך מדברי הגמרא, כי בגמרא לא משמע שיש שני שיעורים שונים.

מסתבר, שקביעת המחיר ה'אמיתי' היא ע"י ממוצע המחירים למוצר מסוים, בחנויות דומות. בדרך זו יש בעיה, משום שפערי המחירים בימינו עולים לעתים תכופות על שתות מהממוצע. בנימין פורת (ידן הונאת מחיר – יסודותיו עקרוניתו וערכיו, כת"ר כרך ד עמ' 457-458) מעלה אפשרות, שבימינו יש לקבוע יחס חדש במקום יחס 'שתות'. אולם, עמדתו אינה מקובלת בבתי הדין. ייתכן בהחלט, שהחלת דיני אונאה בימינו, תגרום לצמצום פערי המחירים בין חנויות שונות.

עוד ניתן לומר, שרוב הקונים מודע לכך שניתן לבדוק בחנויות אחרות, ולמצוא מחיר אחר. ואף על פי כן, הקונים בוחרים להשקיע רק זמן מסוים בחיפוש אחר מחיר זול, ולאחר מכן אינם מעוניינים להשקיע זמן נוסף. ולכן, בפועל, רוב הלקוחות מוחלים על אונאתם משום שעובר הזמן של יכדי שיראה לתגר או לקרובו.

יש לציין, שלגבי מסחר בכלי רכב, שבהם יש מחירון מפורסם, מקובל בבתי הדין, שמחיר המחירון נחשב למחיר ה'אמיתי' לצרכי אונאה. זאת למרות שישנם רבים הטוענים, שבדרך כלל, רכב אינו נמכר במחיר ה'מחירון'.

לקריאה נוספת:

1. ורהפטיג איתמר, שער מחירים ואונאה, כתר כרך ד.
2. פורת בנימין, דין הונאת מחיר – יסודותיו עקרוניתיו וערכיו, שם.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

רוצים לפתור בעיות עלפי ההלכה ובמסגרת החוק?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ו)

Zagreb, Croatian

זאגרב, קרואטיה
טבת תשס"ה

בניית בית כנסת חדש על חורבות בית כנסת ישן, ומיקומו בקומפלקס הקהילה החדש

שאלה

לפני כמה שנים הוחזר שטח בית הכנסת שחרב בתקופת השואה לידי הקהילה היהודית. בית הכנסת היה גדול והכיל כ-2,000 מקומות ישיבה, כשאז מנתה הקהילה למעלה מ-10,000 איש. כיום הקהילה מונה כ-1,000 איש ואינה צריכה בית כנסת גדול כזה. כ-300 מקומות יספיקו. אנו מעוניינים לבנות על השטח בית הכנסת חדש, שאמור להיות משולב בתוך בניין גדול שיכלול נוסף לבית הכנסת מוזיאון, משרדי קהילה וכו'.
א. האם מותר, ובאיזה דרך לבצע את התהליך?
ב. היכן על-פי ההלכה צריך לבנות את בית הכנסת?
האם הוא חייב להיות למעלה (הבניין הוא של 4 קומות) או שמא, בהתחשב בזקנים שיצטרכו לעלות במדרגות או אף להשתמש במעלית ולחלל שבת, כדאי לבנות אותו בקומת הכניסה?

תשובה

א. על מנת שניתן יהיה לבנות גם דברים אחרים בשטח שהיה של בית הכנסת יש צורך להפקיע את קדושתו¹ באופן הבא:

- א. אחד מאנשי הקהילה יסתלק מחלקו בשטח בית הכנסת על-ידי קניין סודר.
  - ב. הקהילה תיתן לו במתנה את הכסף המיועד לקנייה.
  - ג. לאחר מכן יקנה הנ"ל את השטח באמצעות הכסף.
  - ד. לבסוף יקנה הנ"ל את השטח הנמכר בחזרה לקהילה על-ידי קניין סודר².
- מכירה זו צריכה להיעשות על-ידי ז' טובי העיר (שבעה מנציגי ועד הקהילה) במעמד המתפללים³ או בפרסום⁴. לאחר מכן ניתן להשתמש בכסף לכל מטרה שהיא, אך טוב להשתמש בו כדי לבנות את ארון הקודש והתיבה או לרכישת ספר תורה, אם צריך⁵. לאחר ביצוע המכירה ניתן לבנות בשטח זה כל דבר, ואף שירותים⁶.

ב. כאשר ישנו צורך גדול, כגון זקנים שאינם יכולים לעלות במדרגות לבית הכנסת, ניתן לבנות את בית הכנסת בקומה התחתונה ומעליו מבנים נוספים; אך ייזהרו שלא לבנות שירותים מעל שטח אולם בית הכנסת, ולכל הפחות ישנה חובה להיזהר שלא יבנוהו מעל ארון הקודש⁷.

¹ יש לדון כאן אם קיימת קדושת בית הכנסת על הקרקע שעליה היה קיים בית הכנסת שנחרב בשואה, ואם כן – כיצד ניתן להפקיע קדושה זו על מנת להשתמש בחלק מהשטח לשימושים אחרים.

"יביע אומר" (ח או"ח סי' טז) דן במקרה של בית כנסת בויהא אשר נחרב בליל הבדולח ואין לקהילה אפשרות לבנותו שוב, אם היא יכולה להשכירו למטרת חניון. מסקנתו שם (עיין במגילה כו ע"ב) שחל איסור להשכיר בית כנסת באופן שמוריד מקדושתו, וכן פסק להלכה המחבר (שו"ע או"ח סי' קג סעי' יא); ובתחילת תשובתו דן בשאלה אם קיימת קדושת בית כנסת לאחר שחרב, שאף-על-פי שמהגמרא (שם כח ע"ב) מוכח שקיימת, זה דווקא כשחרב מעצמו, אך כאשר החריבוהו גויים יש לומר על כך "באו בה פריצים וחללוה". הגמרא (עבודה זרה נב ע"ב) אומרת שמפסוק זה למדו החשמונאים שמשעה שנכנסו עכו"ם להיכל יצאו כליו לחולין (עיין רש"י שם), ומכאן למד רמב"ם (שו"ת "פאר הדור" סי' קלא) שספרי הקדש שנבזזו במאמר המלך בטלה קדושתם, וכן פסק תשב"ץ (ג סי' ה) לגבי בית כנסת שנחרב על-ידי גויים, שפקעה קדושתו. לאחר מכן מביא "יביע אומר" עוד סניף לקולא, שדעת "אור זרוע" (ב סי' שפו) שקרקע עולם אין בה קדושה, ורק במבנה יש קדושה. אלא שבסופו של דבר הכרעתו להיתר שם נסמכת על טעמים נוספים, ומצריכה תנאים מסוימים המוכיחים שהוא לא רצה לסמוך רק על היתר זה, ועיין עוד בהקשר לכך בשו"ת "במראה הבזק" (ב תשובה כ). יש מקום לצרף לכך את דברי "אגרות משה" (או"ח א סי' נ; ג סי' חח), שכאשר אין צורך בבית הכנסת ולא בדמיו כדי לבנות בית כנסת במקום אחר פקעה קדושתו, ויש מקום לומר שהוא הדין גם בענייננו, שבשטח שמעבר למה שרוצים לבנות עכשיו אין כל צורך לתפילה, אלא שלא מצאנו לו פוסק חבר.

ובשו"ת "שבט הלוי" (ח סי' ל) במקרה שאין צורך כלל הצריך במפורש הפקעת הקדושה, ולכן נראה שגם בנידון דידן יש לעשות כן.

² עיין במהרש"ם (א סי' י אות טז) ובשו"ת "במראה הבזק" (ג תשובה כז), שכתבו אופן זה של פדיון, שמטרתו הפקעת הקדושה תוך השארת הבעלות בידי הקהילה.

3 על מנת שניתן יהיה להשתמש במעות שימוש חולין, וכן לבנות שירותים באזור שייתכן שהיה בעבר חלק מאולם בית הכנסת (עיין בשו"ע או"ח סי' קג סעי' ז וסעי' ט).

4 רמ"א (שם בסעי' ז) שפרסום הוא כמו מעמד אנשי העיר.
5 על-פי המתואר בשאלה, ודאי שבית כנסת בסדר גודל כזה שהיה קיים לפני השואה נחשב בית כנסת של כרכים, שעליו נאמר שאין למכרו (מגילה כו ע"א, שו"ע שם), לפי ההגדרה שבאים להתפלל בו משאר העולם ועל דעת כן נעשה, או שגם אנשים משאר העולם השתתפו בבנינו, ראה תוספות (שם ד"ה כיוון דמעלמא), רא"ש (שם פרק ד סי' א) ובהגהות אשרי, ר"ן (שם ז ע"ב מדפי רי"ף ד"ה אבל), רמב"ם (תפילה פרק יא ה' טז) ושו"ע (שם). אלא שכאשר אין מתפללים בבית הכנסת כתבו "מגן אברהם" (שם ס"ק יב), "משנה ברורה" (שם ס"ק לג) ופוסקים נוספים שניתן למכרו.

אלא שיייתכן שכל ההיתר הוא רק למכור ולא להוציא את המעות לחולין, שהסיבה שמותר למכור היא שאנשי העולם אינם מקפידים בכך כיוון שממילא הוא סגור, אך אינם מוכנים שיוציאו הכסף לחולין, ובמיוחד אם ננקוט כדעה שהבעיה היא מצד שאנשים מהעולם השתתפו בבניין ויש להם חלק בו, וכן משמע מ"משנה הלכות" (ד סי' כב). אך כיוון שסברה זו אינה מפורשת באחרונים, וכפי שראינו יש מקום גדול לומר שאין כלל קדושה בבית כנסת לאחר שחרב, ניתן להקל ולהוציא את המעות לחולין.

כיוון שממילא בונים ארון קודש ותיבה, טוב להשתמש בכסף לצורך הזה (ואף שבמהרש"ם ובשו"ת "במראה הבזק" שהובאו בהערה 2 שימוש זה היה חלק מתנאי הפדיון, שם דובר על בית הכנסת של הכרכים שעדיין מתפללים בו, ומסיבות שונות החליטו להפקיע את הקדושה מחלק מבית הכנסת, ולכן הצריכו שלכל הפחות המעות יעלו בקדושתם).

6 אף שה"ביאור הלכה" (שו"ע או"ח סי' קג סעיף ט ד"ה ואם מכרהו) כתב לחשוש לשיטת הראב"ד, האומר שגם ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אינם מועילים לצורך שימוש בזוי במקום המופקע, עיין בשו"ת "במראה הבזק" (ב תשובה יח בהערה 8), שמדברי הראב"ד עצמו משמע שרק את מבנה בית הכנסת אסור להסב לשימוש בזוי, אך את הקרקע ניתן. ואף ששם בתשובה הצריכו תנאי מפורש במכירה על מנת שניתן יהיה לעשות דברים בזויים, בעקבות ספקו של ה"פרי מגדים" המובא ב"משנה ברורה" (שם ס"ק נו) – שיייתכן שז' טובי העיר במעמד אנשי העיר מועילים לזה רק ברשות מפורשת – כאן הדברים קלים יותר, שכן ייתכן שאין כלל קדושת בית כנסת, הן משום "באו בה פריצים וחלליה" והן משום שאין כלל צורך במקום זה או בדמיו לשם בית כנסת, וכדברי "אגרות משה" (שם, שהתיר במפורש במקרה כזה גם שימוש בזוי). ובכל אופן, אם יתנו במפורש בשעת הפדיון שניתן להשתמש גם לדברים בזויים – מה טוב.

7 שו"ע (או"ח סי' קנא סעי' יב) פסק לגבי עלייה שמעל בית הכנסת שאסור להשתמש בה תשמיש קבוע של גנאי, כגון לשכב שם, וספק לגבי תשמישים אחרים. ומוסיף רמ"א (שם) שבבית שלא נבנה לשם בית כנסת ואחר-כך ייחדו לכך מותר לשכב שם. על כך אומר ט"ז (שם ס"ק ד) שכל שכן אם בשעה שנבנה בית הכנסת נבנה גם בית דירה למעלה ממנו שמותר, כיוון שמעולם לא הוקדש, ורק דבר מאוס אסור לעשות שם, שלא יפסיק בין המתפללים לאביהם שבשמים (עיין בשו"ע סי' נה סעי' כ). ולפי זה מותר במקרה המתואר בשאלה, אם מלכתחילה ייבנה המבנה על מנת שייבנו גם דברים נוספים מעל בית הכנסת.

כדברי ט"ז פסקו בפשיטות "משנה ברורה" (ס"ק מא) ו"שבט הלוי" (ה סי' יח), אך "ערוך השולחן" (שם סעי' יז) חלק על ט"ז, כיוון שמלבד הבעיה בקדושת בית כנסת (שט"ז טוען שאינה קיימת) ישנו דין נוסף (שו"ע סי' קנ סעי' ב), שבית הכנסת צריך להיות גבוה משאר בנייני העיר. ואף שאין נוהגים כן, וכדברי "מגן אברהם" (שם ס"ק ב) שכיוון שממילא יש גויים שבונים בתיהם גבוה יותר בלאו הכי אין היכר לבית הכנסת ואין צורך להקפיד על בתינו, כתב בשו"ת "לב אריה" (סי' ד) על-פי "חתם סופר" (או"ח סי' ל) שהיתר זה שייך בבתי מסביב ולא בבית הכנסת עצמו, וכן כתב "מנחת יצחק" (ב סי' מח). ואמנם בשו"ת "לב אריה" שם תירץ שאיסור זה נובע מהחיוב "לרומם בית אלוהינו", וכשמלכתחילה בונים אותו באופן כזה שלא מקדישים את מה שעל גביו קדושתו פחותה מקדושת ההיכל ואין עליו חיוב זה, אך סיים שמכל מקום שומר נפשו ירחק מזה, וכדברי "מגן אברהם" (סי' קנא ס"ק יח) ו"משנה ברורה" (שם ס"ק מב) על היתרו של הרמ"א לשכב מעל בית שאחר-כך ייחדו לבית כנסת. ויש לשים לב ששכיבה היא תשמיש של גנאי, בניגוד לתשמישים שאותם מיעדים מעל בית הכנסת שבשאלה – משרדים, מוזיאון וכד', ולכן בעת הצורך ניתן לסמוך על המקלים בנושא, ובפרט ש"משנה ברורה" סתם בפשיטות כט"ז ולא פקפק עליו.

בנוגע לבניית שירותים מעל האולם, הנה לכתחילה יש לנהוג כט"ז שהובא לעיל, שטינוף מפסיק את התפילה, וכן פסק בשו"ת "אבני נזר" (או"ח סי' לב), אך במקרה שלא ניתן לעשות כן מסיבות שונות יש להקל, כיוון שרמב"ם בשו"ת "פאר הדור" (סי' עד, הובא ב"שערי תשובה" סי' קנא ס"ק טז) מתיר לישון בעלייה שעל גבי בית כנסת, כל שאינה כנגד ההיכל. סברתו של ט"ז נדחתה על-ידי פוסקים רבים: "שער הציון" (שם ס"ק כב), "יביע אומר" (ו או"ח סי' כו) – שכתב טעם לחלק שטינוף מפסיק רק לצירוף למניין או לדבר שבקדושה, ולא לקבלת הקב"ה את התפילה, ו"חוות בנימין" לגר"ש ישראלי (ב סי' סד ועוד). ואף ש"מגן אברהם" (שם ס"ק יח) כתב ששומר נפשו ירחק מכל תשמיש של גנאי, הוסיף שם "משנה ברורה" (ס"ק מב) את המילים "ובפרט במקום שהוא נגד ההיכל", ומשמע שבשעת הצורך ניתן להקל כל עוד הדבר אינו נגד ההיכל, וכן כתב ב"יביע אומר" (שם).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'- ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)